

Zahiragić Adisa, sudija

Kantonalni sud Kantona Sarajevo

Ćatić Ena, BA

Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu

ŽENE I KORUPCIJA

Sažetak: U ovom stručnom radu ćemo predstaviti pojam seksualne korupcije (sextortion) sa

ciljem osvješćivanja šire javnosti o samom postojanju seksualne korupcije i ukazivanja na važnost iste. Rodna ravnopravnost je indikator i poveznica seksualne korupcije na način da nepoštovanje rodne ravnopravnosti nesrazmjerno više pogađa žene koje se najčešće nalaze u podređenom položaju u odnosu na muškarca, koji koristi svoj položaj moći za iznuđivanje seksualnih usluga. Također ćemo ukazati na distinkciju između seksualne korupcije, seksualnog zlostavljanja i nasilja. Određeni vidovi korupcije mogu implicirati korištenje pozicije moći u svrhu primanja seksualnih usluga kao sredstva korupcije, što predstavlja seksualnu korupciju. Naš cilj je posvetiti posebnu pažnju analiziranju žene kao žrtve ali i kao učinioca seksualne korupcije. Jedno od presudnih pitanja i realiziranja rješavanja ovog problema jeste koje mjere pravosuđe može poduzeti da umani uticaj rodni predrasuda i stereotipa na odlučivanje u predmetima korupcije i organizovanog kriminala na visokom nivou. Predstaviti ćemo prijedloge za unapređenje pravnog okvira i prakse u BiH u vidu prepoznavanja i definisanja seksualne korupcije kao krivičnog djela (sextortion), mjere prevencije i relevantno sankcionisanje. Neophodno je sprovesti pravilnu edukaciju zajednice i obuku sudija i tužilaca o mogućim pravcima djelovanja u cilju jačanja svijesti i vještina nosilaca pravosudnih funkcija u vidu prepoznavanja oblika seksualne korupcije te relevantnog sankcionisanja učinilaca iste.

Ključne riječi: seksualna korupcija (sextortion), rodna ravnopravnost

1. Uvod

U ovom radu će biti predstavljena rodna ravnopravnost koja je indikator i poveznica sa seksualnom korupcijom, sa ciljem osvješćivanja šire javnosti o samom postojanju seksualne korupcije i ukazivanja na važnost iste. Također, cilj stručnog rada je ukazati na značaj poštovanja rodne ravnopravnosti u široj javnosti i u postupanju u ovim vrstama predmeta koji se vode pred tužilaštvima i sudovima. Prvenstveno je potrebno sprovesti pravilnu edukaciju zajednice o mogućim pravcima djelovanja u cilju jačanja svijesti i vještina nosilaca pravosudnih funkcija da prepoznaju rizike mogućeg kršenja rodne ravnopravnosti u toku postupanja i prilikom donošenja odluka, i budu svjesni posljedica koje određena krivična djela ili odsustvo poštovanja rodne ravnopravnosti u toku postupka mogu nastupiti za osobe različitog spola koje su uključene u postupak i po društvo u cjelini.

Da li znate šta je seksualna korupcija i da li ste se u vašoj zajednici susretali sa istom? Određeni vidovi korupcije mogu implicirati korištenje pozicije moći u svrhu primanja seksualnih usluga kao sredstva korupcije, što predstavlja seksualnu korupciju. U ovom stručnom radu ćemo ukazati na distinkciju seksualne korupcije i seksualnog zlostavljanja i nasilja. Također ćemo predstaviti ženu kao žrtvu seksualne korupcije ali i kao učinioca seksualne korupcije.

Predstaviti ćemo prijedloge za unapređenje pravnog okvira i prakse u BiH kada je u pitanju seksualna korupcija u vidu prepoznavanja sextortion-a i propisivanja kao krivičnog djela seksualne korupcije, te mjere prevencije i relevantnog sankcionisanja. Jedno od presudnih pitanja i reliziranja rješavanja ovog problema je šta to pravosuđe može uraditi da umanjuje uticaj rodni predrasuda i stereotipa na odlučivanje u predmetima korupcije i organizovanog kriminala na visokom nivou.

Korupcija već decenijama predstavlja važnu temu u svim državama svijeta ali svaka država ima individualan pristup u borbi protiv korupcije bez obzira na brojne usvojene međunarodne dokumente. Korupcija sputava razvoj društva, pogoršava i uzrokuje sukobe i jedna je od najvećih prepreka ka postizanju Srednjeročnih razvojnih ciljeva Ujedinjenih naroda.¹ Iako svako društvo ima izazove u efikasnom rješavanju korupcije, različite su posljedice u ekonomski snažnijim društvima u odnosu na siromašna društva. Korupcija smanjuje resurse i razvoj siromašnog društva i uskraćuje siromašnim ljudima mogućnosti napredovanja.²

¹ OSCE „Priručnik o borbi protiv korupcije“, 2016.

²(UNIFEM I UNDP) „Corruption, Accountability and Gender: Understanding the Connections” 2010

2. Rodna ravnopravnost

Ravnopravnost spolova znači da su osoba muškog i ženskog spola jednako prisutne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenih rezultata koja se štiti i propisuje Zakonom o ravnopravnosti spolova.³ Puna ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti bez obzira na spol se garantiraju u svim oblastima društva, obrazovanja, ekonomije, zapošljavanja i rada, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti. Na osnovu gender akcionog plana Bosne i Hercegovine koji je propisan u zakonu o ravnopravnosti spolova je uspostavljena strategija kojom se definiraju programski ciljevi za ostvarivanje ravnopravnosti spolova.

Rodnu ravnopravnost povezujemo se zabranom diskriminacije, koja predstavlja svako različito postupanje, to jeste nejednako postupanje kada je u pitanju seksualna orijentacija, različitost spolova i ostale vrste diskriminacije na osnovu Zakona o zabrani diskriminacije⁴ koji uspostavlja jasan okvir za razumijevanje pravnih termina, osiguranje punog poštovanja rodne ravnopravnosti i sankcioniranje kršenja rodne ravnopravnosti. Ovi zakoni su značajni za pitanje regulacije značenja pojmova spola i definisanja obaveze promoviranja ravnopravnosti u svim sferama društva. Oblici nasilja na osnovu spola su dalje uređeni i zabranjeni krivičnim zakonima koji su na snazi u BiH.

2.1. Povezivanje rodne ravnopravnosti sa seksualnom korupcijom

Seksualna korupcija predstavlja oblik korupcije koji podrazumijeva seksualno iznuđivanje u zamjenu za neku korist, koji nesrazmjerno više pogađa žene, posebno žene koje se npr. zbog siromaštva, migrantskog statusa, invaliditeta ili pripadnosti manjinskoj grupi nalaze u podređenom položaju⁵. Žene su marginalizirana grupa, koje su na periferiji, neuticajne i koje su uskraćene za pristup socijalnim, ekonomskim, političkim i kulturnim pravima koja su dostupna drugima. Ne radi se o samo uskraćivanju na materijalnoj osnovi, već i mnogo šire, uskraćivanje mogućnosti potpunog učestvovanja u društvenom životu⁶.

Sklonije su podvođenju kao žrtve od strane muškaraca koji koriste svoj položaj moći za ostvarivanje seksualnih usluga⁷, to jeste za sprovođenje seksualne korupcije radi ostvarenja određenog interesa i cilja. Upravo kroz nepoštovanje ravnopravnosti spolova, žene se često nalaze u odnosu zavisnosti naprimjer: odnos zavisnosti sa njihovim šefom na radnom mjestu. Često da bi zadržale određeni status i poziciju na radnom mjestu, su

³ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH" br. 32/10)

⁴ Zakon o zabrani diskriminacije ("Službeni glasnik BiH", br. 59/09 i 66/16)

⁵ IAWJ, Seksualna iznuda (sextortion) 2012, str. 9

⁶ Policy paper :” *Socijalna marginalizacija u Bosni i Hercegovini*,” , strana 2 , 2009.godina

⁷ Transparency International, Izvještaj, Prikrivena korupcija, Banja Luka, august 2021.

prinuđene da trpe seksualnu korupciju od njihovih nadređenih, gdje upravo postoji seksualna korupcija i odnos zavisnosti žene.

2.2. Pravosuđe i uticaj rodnih predrasuda

Nepriistrasnost nosilaca pravosudnih funkcija je jedno od ključnih elemenata za donošenje pravične, ustavne i zakonite odluke⁸. Međutim nepriistrasnost se može ugroziti kada nosioci pravosudnih funkcija zanemaruju zakon i činjenice u korist stereotipa povezanih sa rodom.

Amnesty International⁹ tvrdi da u nekim zemljama policija, tužioci i sudije primjenjuju prevladavajuće stereotipe kako bi zaključili da radnik na poslu ili udata žena ne mogu biti silovani, što znači da stereotipi u pravosuđu mogu utjecati na razumijevanje različitih krivičnih djela povezanih s rodom i njihovu percepciju da li se krivično djelo dogodilo. Takođe su razmatrani i stereotipi kod sudija i drugih pravnih stručnjaka koji utječu na percepciju nasilja u porodici u istospolnim vezama. Stereotipi u sudnici takođe utječu na ocjenu vjerodostojnosti iskaza svjedoka i to na dva načina: prvo, u ocjeni iskaza svjedoka žrtava žena, drugo u ocjeni iskaza optuženog.

Pitanje veze između spola, roda i (ne)ravnopravnosti spolova na rad pravosuđa se posmatra iz tri ugla¹⁰:

- Uticaj rodnih predrasuda i stereotipa na donošenje odluka od strane nosioca pravosudnih funkcija, prvenstveno u pogledu djela rodno-zasnovanog nasilja;
- Uticaj povećanja udjela žena u pravosuđu na kvalitet pravde i borbu protiv korupcije;
- Pitanje iznuđivanja seksa sa pozicije moći kao poseban oblik korupcije.

Veliki broj istraživanja na temu rodnih predrasuda u pravosuđu u drugim državama pokazuje da je ova tema aktuelna u svijetu, te da se ovom pitanju posvećuje sve veća

⁸ L'Heureux-Dube, supra note 7, 89, 92;

⁹ Baldwin-Pask, T., *Submission to the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on its General Discussion on Access to Justice*, TIGO IOR 40/2013.008, Amnesty International 30 January 2013, 6;

¹⁰ (UNIFEM i UNDP), *Corruption, Accountability and Gender: Understanding the Connections* 2010; Kathy Mack, 'B. v. R Gender and Corruption in Failed Democracies'; 'B. v. R Transparency International BiH, 2020: *Negative Stereotypes and Women's Credibility*' (1994) 2(2) *Feminist Legal Studies*; Halilović, M i Huhtanen, H, *Rod i pravosuđe: Implikacije roda u pravosuđu u BiH*, Atlantska inicijativa, 2014,; Halilović, M i Huhtanen, M, *Rod i pravosuđe: Implikacije roda u pravosuđu u BiH*, Atlantska inicijativa, 2020,; Sophia R. Moreau, *The Wrongs of Unequal Treatment*, 2004 "Fairer Sex" or Purity Myth? *Corruption, Gender, and Institutional Context; Politics & Gender*, Priručnik za razmatranje krivičnog djela silovanja u sudskoj praksi u Bosni i Hercegovini Atlantska inicijativa, Sarajevo, BiH, 2019

pažnja. Tamo gdje su studije o seksualnoj iznudi zaista sprovedene, konstatovani su zapanjujući podatci.

Globalni barometar korupcije¹¹ za Bliski istok i Sjevernu Afriku govori da je u ovom regionu svaka peta osoba doživjela korupciju ili poznaje žrtvu korupcije. U Latinskoj Americi i i Karibima,¹² svaka peta osoba je doživjela seksualnu iznudu ili poznaje žrtvu seksualne iznude, a 71% ispitanika misli da je seksualna iznuda nešto što se dešava barem povremeno.

Prvo istraživanje koje je provedeno u BiH¹³ u vezi sa prisustvom rodni stereotipa kod pripadnika pravosudne zajednice (sudije, tužioci, advokati, stručni saradnici u pravosuđu), pokazalo je da su ispitanici eksplicitno iskazivali rodne stereotipe u odgovoru na neka pitanja, što može biti povezano sa kulturno-socijalnim kontekstom u BiH. U odnosu na pitanje koje se odnosilo na pristojnost i komunikaciju u sudnici, rezultati su pokazali da je 24% ispitanika svjedočilo situaciji neprimjerenog međusobnog oslovljavanja u sudnici (tužilac se obraćao mladoj advokatici sa "mlada damo", "djevojko", član vijeća svojoj kolegici u vijeću sa "ljepotice šta si htjela reći", "dušo", "slatkice"), ali je samo 6% ispitanika smatralo da se sa ženama postupa sa manje poštovanja. Primjer ovog istraživanja pokazuje da tolerisanje oslovljavanja u sudnici na naprijed navedeni način može dovesti u pitanje ozbiljnost suđenja za npr. koruptivna krivična djela i to naročito u sredinama (manji sudovi) gdje se većina učesnika u postupku međusobno poznaje.

3. Seksualna korupcija (sextortion)

Termin koji se koristi za ovaj specifičan oblik korupcije - seksualna iznuda (na engleskom „sexual extortion“ ili „sextortion“)¹⁴, upotrijebljen je prvi put 2008. godine kada su članovi međunarodne asocijacije žena sudija primijetili da sudije iz različitih dijelova svijeta uočavaju vrstu korupcije o kojoj se rijetko govori. Kada se želi definisati zloupotreba povjerenog položaja i moći radi iznuđivanja spolnih radnji se koristi termin sextortion. Dakle, sextortion je koruptivna radnja i oblik seksualnog iskorištavanja koji upotrebljava nefizičku prinudu isključivo radi iznuđivanja seksualnih usluga od žrtve, što

¹¹ Kukutschka & Vrushi, 2019.

¹² Pring & Vrushi, 2019.

¹³ Halilović. M i Huhtanen. H , *Rod i pravosuđe: Implikacije roda u pravosuđu u BiH*, Atlantska inicijativa ,2014

¹⁴ Transparency International, *Breaking the Silence Around Sextortion* ,2020; <https://www.transparency.org/en/publications/breaking-the-silence-around-sextortion>

ga razlikuje od krivičnog djela silovanja¹⁵. Ovaj oblik korupcije nesrazmjerno više pogađa žene.¹⁶

Da bi se određeno ponašanje kategorisalo kao seksualna iznuda, potrebno je da su prisutna dva elementa: korupcija i seksualna komponenta. Kao prvo, počinilac mora imati funkciju koja mu daje određena ovlašćenja, te zloupotrijebiti dotična ovlašćenja tako što zahtijeva ili prihvata polne radnje u zamjenu za vršenje funkcije koja mu je povjerena (komponenta korupcije)¹⁷. Kao drugo, radnja mora da obuhvata zahtjev za vršenje spolnih radnji, bio on izričit ili prešutan (seksualna komponenta).

U publikaciji koju je izdao Transparency International 2020. godine sextortion se definiše kao oblik korupcije u kojem je seks, umjesto novca, valuta ucjene.¹⁸ Sextortion simbolizuje disbalans moći između počinioaca i žrtve, pri čemu je žrtva dovedena u izuzetno težak položaj koji olakšava pristajanjem na eksplicitnu radnju. Inferiornost žrtve u odnosu na počinioaca omogućava manipulaciju nad pojedincem, te čini ucjenu sredstvom za dolazak do željenog cilja.

U izvještaju o primjeni zakonodavnih i drugih mjera koje su propisane Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, odnosno Istanbulske konvencije, koju je sproveo Greivio,¹⁹ navodi se da je sextortion i svako korištenje seksualno orijentisanog materijala koji se često dobija pod lažnim izgovorom, odnosno, da pod sextortion spada i ucjena o objelodanjivanju seksualno eksplicitnog sadržaja, koji je počinilac iznudio od žrtve. Počinilac može ucjenom produžiti nepovoljan položaj žrtve, odnosno produbiti neravnotežan odnos prema žrtvi.

3.1. Distinkcije u odnosu na seksualno uznemiravanje , zlostavljanje i mobing

Potrebno je napraviti distinkcije u skladu sa zakonom²⁰ u odnosu na druga seksualna uznemiravanja, kako bi se jasno prepoznalo i razumjelo biće seksualne korupcije koja nije:

¹⁵Transparency International, *Breaking the Silence Around Sextortion* ,2020; <https://www.transparency.org/en/publications/breaking-the-silence-around-sex-tortion>

¹⁶ Feigenblatt (2020) 118 IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca)

¹⁷ IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca) (2012, str. 9)

¹⁸ Transparency International, *Breaking the Silence Around Sextortion*, 2020. <https://www.transparency.org/en/publications/breaking-the-silence-around-sex-tortion>

¹⁹ Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence , The Netherlands, 2020 ; <https://rm.coe.int/grevio-report-on-netherlands/1680997253>

²⁰ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH" br. 32/10),

- **Seksualno uznemiravanje** koje predstavlja neželjeno spolno ponašanje koje ne uključuje nužno fizički dodir ali osobu dovodi u neugodan i ponižavajući položaj te izaziva osjećaj srama;
- **Seksualno zlostavljanje** koje podrazumijeva neželjeno spolno ponašanje iznuđeno primjenom sile ili prijetnje koje uključuje fizički dodir a nije silovanje;
- **Mobing** koji je oblik nefizičkog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog.

Kako bi se seksualna korupcija – seksualno iznuđivanje²¹ razlikovalo od ostalih oblika seksualnog zlostavljanja, potrebno je da su ispunjena tri uslova:

- **radi se o zloupotrebi položaja** – sa pozicije moći uključuje autoritet na poziciji koja se obnaša (rukovodilac u javnim institucijama-donosioc odluka koje su vezane za ostvarivanje prava drugih, profesor, sudija i sl);
- **dolazi do razmjene usluge za uslugu „quid pro quo“**, (napredovanje u službi, zadržavanje radnog mjesta, neprocesuiranje ili donošenje oslobađajuće presude, polaganje ispita na fakultetu ili dobra ocjena, pribavljanje vize);
- **seksualna iznuda se češće zasniva na psihičkoj prisili, a ne na primjeni fizičke sile** (bilo koji oblik seksualnog kontakta koji ne mora biti fizički) .

3.2. Žena kao žrtva i kao učinilac seksualne korupcije

Postavlja se pitanje ko su žrtve ovakvog ponašanja? ²²Istraživanja koja su se provodila u okviru međunarodnog projekta “sextortion” od strane UŽSU BiH u 2010. godini, pokazuju da su žrtve uglavnom mlade žene ili djevojke /male lokalne sredine; općine, preduzeća, fakulteti, škole. Žrtve razumiju ovakve oblike ponašanja ali uglavnom ne reaguju zbog straha za svoj stečeni ili očekivani status.

- **Primjer:** “Ja moram da idem sa šefom na službeni put jer mi je obećao mjesto savjetnika”; “Ja ću ponuditi profesoru seksualnu uslugu da bih dobila najbolju ocjenu jer mi je važno koji ću imati prosjek ocjena”; “Morala sam da prođem prepreku u policiji da bih vidjela svog momka koji je lišen slobode pa sam prihvatila njegovu ponudu”; “Toliko mrzim njegov dodir, neprimjereni rječnik kada mi se obraća ali moram da čuvam posao jer sam se jedva zaposlila”.

Seksualna korupcija je oblik seksualnog iskorištavanja koji se javlja kada ljudi na određenim pozicijama (bilo da su državni službenici, sudije, prosvjetni radnici, zaduženi za sprovođenje zakona ili da su poslodavci) nastoje da iznude seksualne usluge u zamjenu

²¹ IAWJ (*Međunarodno udruženje žena sudaca*) (2012)

²² Transparency International, Izvještaj, Prikrivena korupcija, Banja Luka, august 2021.

za nešto na šta imaju uticaj ili što je u njihovoj moći naziva se sextortion.²³ U bilo kojoj oblasti i situaciji u kojoj je zloupotreba položaja moguća, bez obzira na to čime se počinitelj bavi, pojavljuje se sextortion, dakle ne ograničava se samo na radno mjesto, to predstavlja čestu zabludu. Seksualni zahtjevi počinitelja isključivo su vezani za poziciju koja im je povjerena i obavezno kao posljedicu omogućavaju žrtvi određenu vrstu koristi. Podrazumijeva se da je žrtva saglasna sa zahtjevima ukoliko će zauzvrat imati određen benefit, tj. korist. Ono što u svim procesima za dokazivanje sextortiona može predstavljati problem jeste tvrdnja da je žrtva bila saglasna sa zahtjevima i da je pristala na “uslugu za uslugu” ponudu.

Seksualno iznuđivanje na radnom mjestu se dovodi u vezu sa negativnim posljedicama kao što su: nezadovoljstvo karijerom, smanjena posvećenost poslu, odsustvo sa radnog mesta, loše tjelesno i duševno zdravlje, pa čak i simptomima posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP).²⁴

Kada se pojave slučajevi da se iz oblasti zdravstva ili obrazovanja za postizanje određenog cilja moraju pružiti određene seksualne usluge, je upravo seksualno iznuđivanje ili sextortion i to na način da se ljudi lišavaju dostojanstva i njihovih osnovnih ljudskih prava.²⁵ Sextortion se vrši nad licima koja su ranjiva i često se nalaze u teškim situacijama, a koje pristanak na seksualne aktivnosti može poboljšati. Počinitelj je svjestan svoje pozicije i položaja žrtve i namjerno iskorištava žrtvu koja se nalazi u nepovoljnoj situaciji.

Veoma rasprostranjen oblik reagovanja na najrazličitije oblike viktimizacije jeste okrivljavanje žrtve. To je najčešća prva reakcija ljudi. Proces okrivljavanja žrtve se obično odvija kroz proces koji ima tri faze. Okrivljivač žrtve polazi od pretpostavke da nešto nije u redu sa žrtvom, smatra da se ona svojim stavovima ili ponašanjima značajno razlikuje od ljudi koji nisu viktimizirani. Drugo, okrivljivač smatra da su te pretpostavljene razlike izvor žrtvine nesreće (da je kao svi drugi ljudi, to mu/joj se ne bi desilo). Treće, okrivljivač tvrdi da, ukoliko žrtva želi da izbjegne dalju patnju, ona mora promijeniti mišljenje ili ponašanje.²⁶ Ne smijemo zaboraviti na faze koje žrtva prolazi, utvrđeno je da žrtve prolaze kroz poseban oblik samookrivljavanja, jer žrtva uvijek traži razlog zbog kojeg je baš ona odabrana i krivi samu sebe za ono što joj se dogodilo.

U daljem tekstu ćemo predstaviti kakva je situacija kada se žena pojavljuje kao učinilac korupcije a ne kao žrtva. Nosioci pravosudnih funkcija uglavnom smatraju da su

²³ Carnegie. S, *Sextortion A crime of corruption and sexual exploitation*, International Bar Association, London, 2019 <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E5E451C2-A883-4518-B0ED-5AAAEBD55AA>

²⁴ Willness et al. (2007)

²⁵ Transparency International; *Global Corruption Barometer: Latin America and the Caribbean 2019 - Citizens' Views and Opinions of Corruption* (2019), <https://www.transparency.org/en/publications/globalcorruption-barometer-latin-america-and-the-caribbean-2019>

²⁶ Karmen, A. *Crime Victims: An Introduction to Victimology*. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1989

muškarci u našem društvu skloniji koruptivnom ponašanju .²⁷ Smatra se da žene imaju manje prilika da obnašaju visoke javne funkcije zbog uticaja tradicije da se trebaju brinuti o kući i porodici u odnosu na muškarce. Također prema nekim istraživanjima je dokazano da žene koje obnašaju visoke javne funkcije utiču na smanjenje korupcije, upravo jer se boje samih posljedica i izbjegavaju činjenje krivičnog djela korupcije. Prema strukturi optuženih utvrđeno je da je preko 90% optuženih muškaraca, OSCE Izvještaj 2020²⁸.

Jedna tužiteljica je izjavila:“ Muškarci su puno operativniji i imaju više vremena za druženje, ja to govorim iz svog iskustva. Žene budu nervozne i umorne, mi moramo biti sređene, pristojne i nasmijane. Ja se uvijek vraćam na bh. statistiku, moj put nije trasiran za karijeru kao jednom muškarcu“. Ovakva percepcija se djelimično može potvrditi i uvidom u Izvještaj o odgovoru pravosuđa na korupciju (OSCE 2020).

U situacijama kada se žene pojave u svojstvu optužene²⁹ u koruptivnim krivičnim djelima, najčešće nisu kreatori koruptivnih ponašanja već izvršioci pojedinih radnji, dakle samo jedna karika u postizanju cilja pravog učinioca. Smatra se da su žene suizvršiteljice a muškarci pravi organizatori. Shodno prednje navedenom sud na strani optuženih žena nalazi olakšavajuće okolnosti koje se vežu za njihov bračni i porodični status, dok se kod optuženih muškaraca o tom pitanju češće ne raspravlja.

Primjer: U jednom predmetu³⁰ su optužena dva muškarca i jedna žena za Organizirani kriminal iz člana 342. stav 3., u vezi sa krivičnim djelima Porezna utaja iz člana 273. stav 3., u vezi sa stavom 1. i Pranje novca iz člana 272. stav 3., u vezi sa stavom 1. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine, te optužene H F, zbog krivičnih djela Organizirani kriminal iz člana 342. stav 2., u vezi sa krivičnim djelom Pranje novca iz člana 272. stav 3. KZ FBiH. U ovom predmetu sud je donio osuđujuću presudu te su oba optužena osuđena na kazne zatvora u trajanju od po 12 godina, a žena na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine. Iz činjenica predmeta može se zaključiti da je optužena bila uključena u organizirani kriminal i pranje novca, ali je po ocjeni suda kriminal osmišljen od strane optuženih, te da je optužena korištena za realizaciju pojedinih radnji po njihovim nalogima. Olakšavajuće okolnosti na strani optužene sud je našao u činjenici da je majka dvoje malodobne djece od kojih je jedno starosti oko tri godine, naročito olakšavajuće okolnosti uz izostanak otežavajućih, koje ukazuju da se i ublaženom kaznom može postići svrha kažnjavanja, pa je istoj izrekao kaznu zatvora u trajanju od 2 (dvije) godine, primjenom člana 50. stav 1. tačka b) i 51. stav 1. tačka b) KZ FBiH. Otežavajuće okolnosti na strani optuženih - da su svojim radnjama manipulirali sa velikom količinom novca, u dužem vremenskom periodu od skoro šest godina, kao i da su radnje poduzimali u kontinuitetu, da su iskazali upornost pri činjenju predmetnih krivičnih djela, što je izostalo kod optužene mada se radi o istom periodu izvršenja

²⁷Halilović. M i Huhtanen. M , Rod i pravosuđe: Implikacije roda u pravosuđu u BiH, Atlantska inicijativa, 2014

²⁸ OSCE ,Treći godišnji izvještaj o odgovoru pravosuđa na korupciju:sindrom nekažnjivosti,2020

²⁹ Analiza predmeta iz Aneksa A

³⁰ Broj 09 0 K 026779 20 Kžk od 07.08.2020. godine

U jednoj američkoj državi³¹ proveden je jedan eksperiment (o kojem su pisale Shulze i Frank 2003) kada je u pitanju spremnost da se prihvati mito, te je utvrđeno da su žene manje spremne od muškaraca da primaju mito ako postoji rizik da će biti otkrivene i kažnjene, što ne znači da su manje sklone korupciji. Istraživanja u američkom društvu takođe pokazuju (Armantier and Boly 2008) da se žene teže odlučuju na korupciju zbog opasnosti da će biti otkrivene i zbog odgovora društva na koruptivno ponašanje u kojem učestvuju žene. Pokazalo se da su žene oštrije kažnjene od muškaraca za korupciju zbog različitih očekivanja u društvu kada je u pitanju ponašanje žene u odnosu na muškarca. To pokazuje i istraživanje o kojem je pisala Stolberg (2011) sa aspekta glasača u američkom društvu. Kada se raspravlja o etici u ponašanju muškarca uglavnom se kaže: “pa to sam i očekivao” a za ženu “mislio sam da je bolja od toga”. Zanimljivo je i zapažanje (Goetz 2007) kada je u pitanju rod i korupcija da žene po svojoj prirodi nisu “čistije” od muškaraca u odnosu na izazov korupcije, ali imaju manje prilika u odnosu na muškarce.

3.3. Povezivanje sextortion-a sa drugim krivičnim djelima

Razvijanje svijesti o povezanosti između roda i korupcije se na međunarodnom nivou provodi u zadnjih par godina, Međunarodno udruženje žena sudija³² je sprovedo istraživanje, objavilo 2012. godine i predstavilo pojam “**sextortion**” (**sex+corruption=sextortion**) koji bi se mogao prevesti kao iznuđivanje seksa sa pozicije moći. Prema ovom istraživanju, sextortion je poseban oblik koruptivnog ponašanja koje je najčešće povezano sa osobama na visokim pozicijama u javnom sektoru. Nažalost, ovaj oblik koruptivnog ponašanja je često prepoznat kao korupcija visokog nivoa, a ne kao seksualna korupcija, upravo zbog osuđivanja i štete koja bi uticala na integritet javnih institucija.

Seksualnu korupciju možemo povezati sa krivičnim djelom „**primanje dara i drugih oblika koristi**”, koji je propisan u glavi XIX KZ BiH³³ “Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne dužnosti”; članom 217 kojim je propisano da ako : (1) “ *Službena ili odgovorna osoba u institucijama BiH uključujući i stranu službenu osobu ili međunarodnog službenika, koja zahtjeva ili primi dar ili kakvu drugu korist za sebe ili za drugo lice ili koja primi obećanje dara ili kakve koristi za sebe ili za drugo lice, da u okviru svog ovlaštenja izvrši što ne bi smjela izvršiti ili da ne izvrši što bi morala izvršiti – kazniće se kaznom zatvora od jedne do deset godina*”; (2) „*Službena ili odgovorna osoba u institucijama BiH uključujući i stranu službenu osobu ili*

³¹ Politics & Gender ,Fairer Sex or Purity Myth? *Corruption, Gender, and Institutional Context*, 9 (2013), 361–389.

³² D Naming, , *International Association of Women Judges, Ending and Shaming Sextortion* (2012); https://www.unodc.org/res/ji/import/guide/naming_shaming_ending_sextortion/naming_shaming_ending_sextortion.pdf

³³ Krivični zakon Bosne i Hercegovine “*Sl. glasnik BiH*”, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006)

međunarodnog službenika u okviru svog ovlaštenja izvrši što bi morala izvršiti ili da ne izvrši što ne bi smjela izvršiti – propisana kazna je od šest mj. do pet godina“.

Također, povezujemo i sa krivičnim djelom³⁴ **“zloupotreba položaja ili ovlaštenja”** koji je propisan u članu 220, (1) „Službena ili odgovorna osoba u institucijama BiH koja iskorištavanjem svog položaja ili ovlaštenja, prekoračivši granice svog službenog ovlaštenja ili ne izvršivši svoje službene dužnosti, **pribavi sebi ili drugom kakvu korist, drugom nanese kakvu štetu ili teže povrijedi prava drugog-** kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina (primljeni dar ili imovinska korist oduzet će se; pribavljena korist bit će oduzeta“

Predstaviti ćemo pregled i u entitetskim zakonima u BiH, tačnije **KZ FBiH i KZ BD** propisuju krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije, članom 380 je propisano krivično djelo³⁵ **“primanje dara i drugih oblika koristi”**; (1) „Službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja zahtijeva ili primi dar **ili kakvu drugu korist**, ili koja primi obećanje dara **ili kakve koristi**, da u okviru svog ovlaštenja učini što ne bi smjela učiniti ili da ne učini što bi morala učiniti-kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina“; (2) „Službena ili odgovorna osoba u Federaciji, uključujući i stranu službenu osobu, koja u okviru svog ovlaštenja učini što bi morala učiniti ili da ne učini što ne bi smjela učiniti-kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina;“ član 383 **zloupotreba položaja ili ovlaštenja** (isto kao u KZ BiH)

Krivični zakon u RS propisuje krivična djela protiv službene dužnosti; članom 347 je propisana³⁶ **„zloupotreba službenog položaja ili ovlaštenja“**, kojim (1) **“Službeno ili odgovorno lice koje u namjeri da sebi ili drugome pribavi kakvu neimovinsku korist ili da drugom nanese kakvu štetu, iskoristi svoj položaj ili ovlaštenje, prekorači granice svog ovlaštenja ili ne izvrši službenu dužnost, kazniće se zatvorom od tri mj. do tri g.”**; (2) **„Ako je djelom iz stava 1 ovog člana nanesena znatna šteta ili je došlo do teže povrede prava drugog, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mj. do pet g.”**; (3) **„Odgovorno lice koje u namjeri da sebi ili drugome pribavi kakvu imovinsku korist, iskoristi...kazniće se zatvorom od šest mj. do pet g.”**

Zakonom o ravnopravnosti spolova BiH³⁷, članom 27. je propisano **“Ko na osnovu spola vrši nasilje, uznemiravanje ili seksualno uznemiravanje kojim se ugrožava mir, duševno zdravlje i fizički integritet kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.”**

³⁴ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, (*“Sl. glasnik BiH”*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023)

³⁵ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, (*„Sl. novine FBiH”*, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016,“)

³⁶ Krivični zakon Republike Srpske, (*“Sl. glasnik RS”*, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i *“Sl. glasnik BiH”*.)

³⁷ Zakon o ravnopravnosti spolova BiH, (*“Sl. glasnik BiH”*, br. 32/2010 - prečišćen tekst)

U krivičnim zakonima u BiH ³⁸ je utvrđena zaštita rodne ravnopravnosti sa propisivanjem izvršenja krivičnog djela počinjenog iz mržnje, to jeste „**krivično djelo iz mržnje**“, koje podrazumijeva svako krivično djelo koje je počinjeno, između ostalog, zbog spola ili rodnog identiteta druge osobe. Također je za određena teža krivična djela propisana pravna kvalifikacija djela kao kvalifikatornog oblika izvršenja određenog krivičnog djela, dok u slučaju u kojima nije propisan kvalifikatorni oblik konkretnog krivičnog djela iz mržnje, takva okolnost će se cijeliti kao otežavajuća okolnosti prilikom odmjeraivanja i izricanja kazne.

Sudska praksa pred sudovima u BiH u nekim presudama obuhvata zloupotrebu položaja u vršenju krivičnog djela „Trgovina ljudima“³⁹ dok se u drugim presudama prepoznaje organizirani kriminal gdje su žrtve u većini slučajeva mlade žene.⁴⁰ Nažalost žrtve su često izložene dodatnoj viktimizaciji u svjedočenjima pred sudovima.

Predstaviti ćemo relevantan primjer iz sudske prakse, Presuda Suda BiH iz 2011. godine,⁴¹ kojom je optuženi osuđen za krivično djelo „**Trgovina ljudima**“, iz člana 186 stav 2 KZ BiH. Optuženi je kao trgovac ljudima iskorištavao nezrelost (nedovoljnu duševnu razvijenost) malodobne ženske osobe za pružanje seksualnih usluga i navodio da pruža iste usluge i drugim osobama, te istu koristio u pronalaženju i vrbovanju njenih prijateljica koristeći i njihovu tešku materijalnu i socijalnu situaciju da za novac od 50 KM pružaju seksualne usluge kako njemu tako i drugim osobama. Osuđujuća presuda je donesena pred Apelacionim vijećem Suda BiH, nakon što su prethodno ukinute dvije oslobađajuće presude, što pokazuje složenost u dokazivanju ovog krivičnog djela, ali i potencijalnu nedovoljnu posvećenost slučaju.

U krivičnim zakonima (FBiH, RS i BD)⁴² nije izričito propisano kao krivično djelo seksualna korupcija (sextortion), već je u oblasti krivičnih djela protiv spolne slobode i morala regulisano krivično djelo „**spolni odnosaj zloupotrebom položaja**“ (FBiH i BD) kojim je propisano da (1) „*Ko zloupotrebom svog položaja navede na spolni odnosaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju drugu osobu koja se zbog imovinskog, obiteljskog,*

³⁸ Krivični zakon BiH („Sl. glasnik BiH“, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023); Krivični zakon FBiH („Sl. novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023); Krivični zakonik RS („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023, „Sl. glasnik BiH“, br. 9/2024 - odluka US BiH i „Sl. glasnik RS“ 105/2024 - odluka US) i Krivični zakon BD BiH („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 19/2020 - prečišćen tekst, 3/2024 i 14/2024)

³⁹ Sud BiH Kž 61/09

⁴⁰ Kurtović Samir, broj 09 0 K 023899 18 K 3 od 21.06.2019

⁴¹ Broj S1 3 K 005873 11 Kžk

⁴² Krivični zakon FBiH („Sl. novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023); Krivični zakonik RS („Sl. glasnik RS“, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023, „Sl. glasnik BiH“, br. 9/2024 - odluka US BiH i „Sl. glasnik RS“ 105/2024 - odluka US) i Krivični zakon BD BiH („Sl. glasnik Brčko distrikta BiH“, br. 19/2020 - prečišćen tekst, 3/2024 i 14/2024)

društvenog, zdravstvenog ili drugog stanja ili teških prilika nalazi prema njemu u odnosu zavisnosti, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine". (2) "Nastavnik, odgojitelj, roditelj, usvojitelj, staratelj, očuh, maćeha ili druga osoba koja iskorištavajući svoj položaj ili odnos prema maloljetniku koji joj je povjeren radi učenja, odgoja, čuvanja ili njege izvrši s njim spolni odnošaj ili s njim izjednačenu spolnu radnju, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina".

Krivična djela protiv polnog integriteta "**obljuba zloupotrebom položaja**"(RS)⁴³ kojim je propisano (1) „Ko zloupotrebom svog položaja navede na obljubu ili drugu polnu radnju lice koje se prema njemu nalazi u odnosu kakve podređenosti ili zavisnosti - kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina". (2) „Propisana kazna je od jedne do osam godina“.

3.4. Nekažnjivost za iznuđivanje seksa sa pozicije moći

USAID-ov projekt Pravosuđe protiv korupcije u BiH⁴⁴ je pokrenut kako bi se pomoglo unapređenju rada tužilaštava i sudova na istraživanju i procesuiranju predmeta korupcije, privrednog i organizovanog kriminala na visokom nivou, i prevenciju koruptivnog ponašanja u pravosuđu. Sprovedeno je istraživanje, između ostalog ispitivajući nosioce pravosudnih funkcija (sudije, tužitelje, advokate) o kažnjavanju za iznuđivanje seksa sa pozicije moći, na osnovu kojeg je utvrđena analiza da:

- Ispitane osobe su se složile da je moguće sačiniti optužnicu za optužbu radi seksualne korupcije, u odnosu na važeći pravni okvir, ali da se nažalost takve optužnice ne sačinjavaju;
- Nosioци pravosudnih funkcija nisu dovoljno educirani niti upoznati sa predmetima koji bi sadržavali elemente ovog specifičnog koruptivnog ponašanja, posebnog oblika korupcije, ali su svi saglasni da su pojave koruptivnog ponašanja gdje se traže seksualne usluge umjesto novca (primanja mita) od strane osobe na poziciji moći svakako prisutne u našem društvu, mada se o tome još uvijek šuti.

Za određivanje bića krivičnog djela seksualne korupcije nužno je naglasiti da radnja izvršenja uključuje i **koruptivnu komponentu** i sastoji se od **zloupotrebe pozicije**,⁴⁵ radi lične koristi koja se ogleda u ostvarivanju seksualnih usluga, a ne nužno finansijske koristi, međutim pravosuđe u BiH, nažalost kao prepoznavanje korupcije veći akcenat stavlja isključivo na mito, primanje novca. Pravosuđe u BiH nije dovoljno educirano niti

⁴³ Krivični zakon Republike Srpske "Sl. glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i "Sl. glasnik BiH"

⁴⁴ Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) Projekat pravosuđe protiv korupcije u cilju pomoći unapređenja rada tužilaštava i sudova, 2021

⁴⁵ Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) Projekat pravosuđe protiv korupcije u cilju pomoći unapređenja rada tužilaštava i sudova, 2021

dovoljno zainteresirano za pridavanje pažnje obliku korupcije, koji ne sadrži finansijsku korist, već seksualne usluge, to jeste seksualnu korupciju.

4. Prijedlozi za unapređenje pravnog okvira i prakse u BiH

Kada je u pitanju definisanje sextortiona međunarodne organizacije imaju presudan značaj,⁴⁶ međutim dugi niz godina istraživanja ove društvene pojave donio je i zaključke koji se tiču svake države i njihovih pravnih sistema u borbi protiv ove koruptivne radnje, odnosno oni predstavljaju globalne smjernice i čine univerzalne preporuke koje je neophodno uvrstiti u normativne okvire.

4.1. Uvođenje termina sextortion u zakonodavstvo Bosne i Hercegovine

Od velike važnosti je prepoznavanje ovog ponašanja kao oblika korupcije te definisanje seksualne korupcije (sextortion) kao krivičnog djela, kako bi se omogućilo adekvatno procesuiranje slučajeva. Kako bi se obezbijedila veća komplementarnost neophodno je integrisati sextortion u politike, programe i propise koji se bave borbom protiv korupcije kao i rodno zasnovanog nasilja. Napori međunarodnih organizacija i civilnog društva mogu igrati važnu ulogu u promociji usvajanja odgovarajućih zakonskih okvira za sextortion i njihovoj integraciji u antikorupcijske programe.

4.2. Usklađivanje zakonskog okvira na entitetskom i državnom nivou

Prvenstveno se treba obratiti pažnja na državno složeno uređenje Bosne i Hercegovine, te na kompleksnost zakonodavnog sistema Bosne i Hercegovine, prije svega u smislu onih djela koja se dovode u vezu sa sextortion-om, bitno je uskladiti iste. Entitetski krivični zakoni detaljnije pojašnjavaju određene pojmove koji se dovode u vezu sa sextortion-om u odnosu na državne.⁴⁷

Analizom entitetskih zakona dolazimo do zaključka da krivični zakon na nivou RS uključuje dodatna djela koja se mogu dovesti u vezu sa sextortion-om, te bi u tom smislu trebalo unaprijediti i ostale zakone. Kako bi se obezbijedio jednak tretman za sve žrtve sextortion-a u Bosni i Hercegovini, bitno je da kazne u krivičnim zakonskim okvirima na svim nivoima budu usklađene. Kodeksi ponašanja na nivou BiH, FBiH i RS mogu ponuditi drugi način disciplinovanja određenih počinitelja sextortion-a, posebno ako u situacijama drugi zakoni možda nisu primjereni. Na snazi je i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, koji ne pokriva aspekt koruptivnosti ovakve radnje, ali se i kao takav zakon u sudskoj praksi veoma rijetko primjenjuje.

⁴⁶ Transparency International, *Izveštaj Sextortion-prikrivena korupcija*, Banja Luka, august 2021. godine

⁴⁷ Službeni glasnik BiH, brojevi 16/03 i 102/09

4.3. Propisivanje strožijih kazni za počinioc sextortion-a

Propisivanje strožijih kazni za počinioc seksualne korupcije⁴⁸ bi uticalo na javnost u vidu zastrašivanja ali i ozbiljnosti sankcije državne sile, te na podizanje svijesti o samom činjenju i prepoznavanju krivičnog djela sextortion. U pogledu osnaživanja žrtava treba se propisati dosuđivanje naknade štete u okviru krivičnog postupka i identifikacije sa krivičnim postupkom, što bi dovelo do posljedice da takvo suđenje posjeduje transformativni potencijal. Bitno je naglasiti da bi na ovaj način BIH usalgasila svoje zakone sa međunarodnim dokumentima koji insistiraju na postojanju i važnosti prava žrtava na naknadu štete. Naknada štete može biti ostvarena od strane počinioca ili, posebno u slučaju teških krivičnih djela, od strane države. Cilj međunarodne zajednice je podstaći države da osnivaju posebne državne fondove za naknadu štete koji bi žrtvama od posebnog značaja u slučajevima kada je počinitelj nepoznat, nedostupan ili nije u stanju zbog svojih materijalnih prilika da nadoknadi štetu. Uzimajući u obzir pozitivne prakse iz EU, te preporuke iz Direktive 2012/29/EU, neophodno je uspostaviti sistem za podršku, s ciljem informisanja žrtava o njihovim pravima i načinu zaštite.

Također još jedno od ključnih djelovanja je ukidanje zastare za krivična djela sextortion-a koja bi prije svega ohrabrila žrtve da prijave ovo djelo kada budu spremne za isto,⁴⁹ jer su žrtve važan izvor informacija o početnom znanju krivičnog djela i samog počinioca, te su one i najčešći subjekti koji prijavljuju ovo krivično djelo adekvatna zaštita žrtve u toku krivičnog postupka, a i poslije. Shodno tome, treba se uspostaviti. Također, upoznati smo sa činjenicom da su sudski postupci neizvjesnog vremenskog trajanja, samo odugovlačenje sudskog postupka ne bi omogućilo optuženima da na osnovu zastare budu oslobođeni krivice kao što je bio slučaj u nekim od prethodno analiziranih predmeta.

4.4. Zaštita žrtava od sekundarne viktimizacije

Najvažniji međunarodni dokumenti⁵⁰ za zaštitu žrtava od sekundarne viktimizacije su Deklaracija o osnovnim principima pravde u vezi sa žrtvama kriminalnih radnji i žrtvama zloupotrebe vlasti (usvojena 1986. godine od strane UN-a) i Preporuka Komiteta

⁴⁸ Direktive 2012/29/EU

⁴⁹ Prof. dr. Angeleski.M, Ass. mr Adamova. T, Ass. Mr. Islami .A, mr. Milosheski. A “*Iskaz žrtve silovanja (Kriminalističko-viktimološki aspekti)*”, Zbornik radova Druge međunarodne naučne viktimološke konferencije u BiH, 22. 11. 2017. godine

⁵⁰ Preporučena deklaracija za usvajanje na Sedmom kongresu Ujedinjenih nacija za sprječavanje zločina i za postupanje prema prijestupnicima, održanom u Milanu od 26. avgusta do 6. septembra 1985. i usvojena rezolucijom Generalne skupštine 40/34 od 29. novembra 1985. <https://media.cgo-cc.org/2013/06/17-Deklaracija-o-osnovnim-nacelima-pravde-u-vezi-sa-zrtvama-krivicnih-djela-i-zloupotrebe-vlasti.pdf>

ministara Savjeta Evrope br R (85) 11 o položaju žrtava u okviru krivičnog prava i postupka (usvojena 1985. godine)⁵¹

Policijski službenik koji sačinjava klasičan izvještaj o primanju krivične prijave treba da bude lice ženskog pola, jedna od preporuka viktimologa, *“Prvenstveno da bi spriječio žrtvu da suzi detalje krivičnog djela ili da uspostavi povoljnu situaciju, vizuelni i psihološki kontakt između sagovornika.”*⁵² *“Ako se izvještaj podnese odmah nakon krivičnog djela, policijski inspektor, u skladu s načelom hitnosti, odmah nakon preliminarnog razgovora s podnosiocem zahtjeva, prvo organizuje neposredne operativne i istražne radnje (obezbjedenje mjesta zločina, identifikacija, pregled vozila i putnika, potjeru ili drugi oblik potrage za počiniocem, inspekcije i sl.), nakon čega organizuje da se žrtva odvede u medicinsku ustanovu na ginekološke i druge medicinske preglede.”*⁵³

4.5. Obuka sudija i tužilaca

Kako bi se ostvario potpuni cilj seksualne korupcije, bitno je da su nosioci pravosudnih funkcija educirani, da raspolazu relevantnim informacijama o prevenciji i sankcionisanju seksualne korupcije. Edukacije bi pomogle u kreiranju kvalitetnijih kurikuluma i prakse u obuci sudija i tužilaca u vezi sextortion i sposobnosti da u potpunosti obavljaju povjerene im funkcije koje podrazumijevaju :

- Prepoznavanje pozitivnih praksi u drugim državama te uključenje istih u bh. sistem kroz obuke sudija i tužilaca. Obuke bi trebalo da obuhvataju sprovođenje mogućnost i sredstava koje postojeći zakoni u određenoj zemlji nude za procesuiranje takvih slučajeva⁵⁴;

- Bitan segment je komunikacija sa žrtvama , tako da bi se sve službene osobe koje dolaze u kontakt sa žrtvama trebale educirati u pogledu načina na koji trebaju da komuniciraju sa žrtvom sextortion-a u cilju izbjegavanja reviktimizacije i spriječavanja moguće pristrasnosti;

⁵¹ Committee of ministers, *Recommendation No.R (85) 11 of the committee of ministers to member states on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure*, Council of Europe

<https://rm.coe.int/16804dccaec>

⁵² Prof. dr. Angeleski.M, Ass. mr Tamara Adamova, Ass. mr Ardian Islami, mr Dragan Milosheski *“Iskaz žrtve silovanja (Kriminalističko-viktimološki aspekti)., Zbornik radova Druge međunarodne naučne viktimološke konferencije u BiH, 22. 11. 2017. godine*

⁵³ Adžajlić-Dedović, A.; Simović, M.; Angelski, M.; Butorac, K.; Čekić, E.; Topić, Ž.; Hunčec, S.; Madeško, B.; Taso-Deljковиć, A.; Andrić, D.; Luketić, I. (2021.) *Forenzička viktimologija i psihologija I*. GrafoMark. Banja Luka

⁵⁴ H. Feigenblatt, *Prekidanje tišine oko sextortiona*, Transparency International, 2020;

https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf

- Kako bi se identifikovali faktori koji povećavaju ili smanjuju šanse za uspjeh na sudu, potrebno je da se izvrši uporedna pravna analiza prethodnih slučajeva sextortion-a;
- Kreiranje relevantnog priručnika koji će biti korišten za stvaranje svijesti kod sudija, tužilaca, aktivista, akademika i drugih učesnika.

Predstaviti ćemo jedan primjer⁵⁵ kada je u pitanju nedovoljna osviještenost nosioca pravosudnih funkcija i javnosti o seksualnoj korupciji, „*Na okruglom stolu o sextortionu u Bosni i Hercegovini policijski zvaničnik obrazložio je poređenje sa situacijom u njegovom gradu deceniju ranije, kada su se slične rasprave vodile o porodičnom nasilju. Primijetio je da u to vrijeme nije bilo slučajeva nasilja u porodici, a ljudi nisu mislili da je to problem u njihovoj zajednici. Danas zajednica godišnje ima oko 20 slučajeva nasilja u porodici. Nije da nasilje u porodici nije postojalo prije 10 godina, već samo ljudi nisu bili svjesni problema i nisu znali šta učiniti u takvim slučajevima. Izrazio je nadu da bi pokretanje rasprave o sextortionu postiglo sličan rezultat*“. (International Association of Women Judges (2017), “Naming, shaming and ending sextortion: toolkit”)

4.6. Dužnost poslodavaca na informisanje zaposlenih o pravima u slučaju sextortiona

Nužno je da se uspostavi obaveza poslodavca, a prije svega javnih institucija da prilikom zapošljavanja upoznaju zaposlenog/u o njegovim/njenim pravima u slučaju sextortion-a, da njihova prava budu objavljena kroz dokumentaciju koja prati ugovor o zasnivanju radnog odnosa i obuku na radnom mjestu u svakoj instituciji, preduzeću i sl. kako bi u svakom momentu zaposleni mogli znati koje su im opcije na raspolaganju.

4.7. Obaveza Bosne i Hercegovine na pravnu pomoć i podršku žrtvama

U skladu sa međunarodnim standardima, Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu da usaglasí kako državne, tako i entitetske zakone kojima se reguliše ostvarivanje osnovnih prava žrtava. Polazeći od međunarodnih obaveza, državnih i entitetskih zakona, ali još više od obaveza utvrđenih zakonima kojima se reguliše pravo na socijalnu zaštitu, kreirane su Smjernice za rad centara za socijalni rad, kojima se utvrđuje sadržaj aktivnosti, mjera za djelovanje uključenih institucija prema njihovoj nadležnosti.

Država putem centara⁵⁶ za socijalni rad žrtvama omogućava: jednokratnu novčanu pomoć, psiho-socijalnu pomoć, smještaj u sigurnu kuću i savjetovanje. Centri za socijalni

⁵⁵ Transparency International, *Izvještaj Sextortion-prikrivena korupcija*, Banja Luka, august 2021. godine

⁵⁶ Ministarstvo sigurnosti BiH, *Smjernice o postupanju centara za socijalni rad, Smjernice o postupanju Centara za socijalni rad sa žrtvama trgovanja ljudima*, 2010; http://www.msb.gov.ba/anti_trafficking/dokumenti/prirucnici/?id=5318

rad su institucije osnovane na nivou lokalne samouprave, a njihov način rada i ciljne grupe korisnika regulisani su prvenstveno entitetskim zakonima o socijalnoj zaštiti i Zakonom o socijalnoj zaštiti Brčko distrikta BiH. Usluge socijalnog rada su definisane pomenutim zakonima i podrazumijevaju sljedeće aktivnosti: preventivnu djelatnost, dijagnostiku, tretman i savjetodavno-terapijski rad zasnovan na primjeni stručnih i naučnih saznanja u cilju pružanja stručne pomoći pojedincima, porodicama i društvenim grupama da rješavaju svoje životne teškoće, pomoć u organizovanju lokalnih i drugih zajednica da sprečavaju probleme i ublažavaju posljedice. Pravila i postupak direktne asistencije žrtvama utvrđeni su Pravilima o zaštiti žrtava i svjedoka.

5. Šta pravosuđe može uraditi da umanjí uticaj rodniñ predrasuda i stereotipa na odlučivanje u predmetima korupcije i organizovanog kriminala na visokom nivou?

U Bosni i Hercegovini se od 2014. godine⁵⁷, analizira postojanje rodniñ predrasuda i stereotipa u pravosuđu. Ova analiza je potvrdila da svijest o mogućem uticaju na donošenje odluka nije dovoljno razvijena, ali da nosioci pravosudniñ funkcija imaju rodne predrasude i stereotipe. Nosioci pravosudniñ funkcija koji su učestvovali u intervjuima koja su sprovedena od strane USAID istraživanja su upoznati sa ovim pojmovima, te prepoznaju manifestacije rodniñ predrasuda i stereotipa u svom okruženju.

5.1. Strategija Visokog sudskog tužilačkog vijeća podrazumijeva Preporuku broj 1

Kojom se nalaže uvrštavanje i kontinuirano provođenje i praćenje statusa implementacije aktivnosti za postizanje strateških ciljeva kroz izradu institucionalniñ akcionih planova za provedbu Strategije VSTV kroz unapređenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu BiH za predmete visokog nivoa korupcije, privrednog i organizovanog kriminala koje će se sprovesti sa uspostavljanjem posebnog mehanizma praćenja njihove realizacije i rezultata.

5.2. Analiza rodniñ predrasuda koja podrazumijeva Preporuku broj 2

U pravosuđu BIH ne postoji strukturiran način da se o rodniñ predrasadama i stereotipima razgovara kada se one eksplicitno ispoljavaju. O tom izazovu se razvila svijest i na nivou Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BIH koje je preporučilo svim pravosudniñ institucijama da analiziraju da li rodne predrasude i stereotipe utiču na donošenje odluka.

⁵⁷ USAID *Projekat pravosuđe protiv korupcije, 2019*

Intervjui i primjeri presuda koji su sprovedeni i analizirani u drugim zemljama ukazuju da postoje situacije u kojima je spol optuženog ili oštećenog lica uticao na konačnu odluku, što indicira na uticaj rodni predrasuda i stereotipa

5.3. Procjenjivanje uticaja predrasuda podrazumijeva Preporuku broj 3

Cilj je kreirati mehanizme i redovno procjenjivati uticaj rodni predrasuda i stereotipa na donošenje odluka. Također je potrebno kreirati okruženje u kojem će se o ovoj temi razgovarati te mehanizme reagovanja kada se oni manifestuju kako na radnom mjestu tako i kod donošenja odluka. U skladu sa Smjernicama VSTV, imenovanjem savjetnika za prevenciju seksualnog uznemiravanja je postignut određen pomak.

Nosioci pravosudnih funkcija koji su učestvovali u razgovorima su iskazali potrebu za više informacija o ovoj temi u vidu kontinuiranih i obaveznih obuka, posebnih priručnika kao i drugih prilika sa ciljem razvijanja svijesti o uticaju rodni predrasuda i stereotipa u pravosuđu.

5.4. Edukacija nosioca pravosudnih funkcija koja je određena Preporukom broj 4

Bitno je da se osigurana kontinuirana edukacija na temu rodni predrasuda i stereotipa, a posebno u vezi sa pitanjem sextortion-a (iznuđivanje seksa sa pozicije moći) gdje je ocijenjeno da je nužno uvesti edukacije kao i unaprijediti praksu u tužilaštvima u prepoznavanju ovog posebnog oblika koruptivnog ponašanja.

5.5. Razvijati svijest o iznuđivanju seksa sa pozicije moći kao radnje izvršenja krivičnog djela koja je određena Preporukom broj 5

Zaključujemo da bića postojećih krivičnih djela omogućavaju otkrivanje i gonjenje počinitelja krivičnih djela iznuđivanja seksa sa pozicije moći kao radnje izvršenja krivičnog djela zloupotrebe položaja, ali da je nažalost svijest o tom obliku korupcije niska.

6. Literatura

1. Adžajlić-Dedović, A.; Simović, M.; Angelski, M.; Butorac, K.; Čekić, E.; Topić, Ž.; Hunčec, S.; Madeško, B.; Taso-Deljković, A.; Andrić, D.; Luketić, I. (2021.) *Forenzička viktimologija i psihologija I*. GrafoMark. Banja Luka
2. Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) *Projekat pravosuđe protiv korupcije u cilju pomoći unapređenja rada tužilaštava i sudova, 2021*
3. Analiza predmeta iz Aneksa A
4. Baldwin-Pask. T, *Submission to the Committee on the Elimination of Discrimination against Women on its General Discussion on Access to Justice*, TIGO IOR 40/2013.008, Amnesty International ,30 January 2013, 6;
5. BiH Kž 61/09
6. Broj S1 3 K 005873 11 Kžk
7. Broj 09 0 K 026779 20 Kžk od 07.08.2020. godine
8. Direktive 2012/29/EU
9. Feigenblatt (2020) 118 IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca)
10. H. Feigenblatt, *Prekidanje tišine oko sextortiona*, Transparency International, 2020;
https://images.transparencycdn.org/images/2020_Report_BreakingSilenceAroundSextortion_English.pdf
11. Halilović . M i Huhtanen. H, *Rod i pravosuđe: Implikacije roda u pravosuđu u BiH*,Atlantska inicijativa, 2014
12. IAWJ, Seksualna iznuda (sextortion) 2012, str. 9
13. IAWJ (Međunarodno udruženje žena sudaca) (2012)
14. Karmen, A. *Crime Victims: An Introduction to Victimology*. Belmont: Wadsworth Publishing Company, 1989
15. Kukutschka & Vrushni, 2019.
16. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023)
17. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine , („Sl. novine FBiH", br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016,“)
18. Krivični zakon Republike Srpske,("Sl. glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i "Sl. glasnik BiH",)
19. Krivični zakon FBiH("Sl. novine FBiH", br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023);
Krivični zakonik RS ("Sl. glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018 - odluka US,

- 15/2021, 89/2021, 73/2023, "Sl. glasnik BiH", br. 9/2024 - odluka US BiH i "Sl. glasnik RS" 105/2024 - odluka US) i Krivični zakon BD BiH ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 19/2020 - prečišćen tekst, 3/2024 i 14/2024)
20. Krivični zakon Republike Srpske "Sl. glasnik RS", br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023 i "Sl. glasnik BiH"
 21. Kurtović Samir, broj 09 0 K 023899 18 K 3 od 21.06.2019
 22. L'Heureux-Dube , supra note 7, 89, 92;
 23. Myth? *Corruption, Gender, and Institutional Context*, 9 (2013), 361–389.
 24. OSCE ,*Treći godišnji izvještaj o odgovoru pravosuđa na korupciju:sindrom nekažnjivosti*,2020
 25. OSCE „*Priručnik o borbi protiv korupcije*“,2016.
 26. Prof. dr. Angeleski.M, Ass. mr Adamova. T, Ass. mr Islami. A, mr. Milosheski. A “*Iskaz žrtve silovanja (Kriminalističko-viktimološki aspekti)*, Zbornik radova Druge međunarodne naučne viktimološke konferencije u BiH, 22. 11. 2017.
 27. Politics & Gender ,*Fairer Sex or Purity Policy paper :” Socijalna marginalizacija u Bosni i Hercegovini,”* , 2009.godina
 28. Pring & Vrushi, 2019.
 29. Službeni glasnik BiH, brojevi 16/03 i 102/09
 30. Transparency International, *Izvještaj,Prikrivena korupcija*, Banja Luka, august 2021.
 31. (UNIFEM I UNDP) „*Corruption, Accountability and Gender:Understanding the Connections*” 2010
 32. (UNIFEM I UNDP) „*Corruption, Accountability and Gender:Understanding the Connections* 2010 ; Kathy Mack, ‘B. v. R *Gender and Corruption in Failed Democracies* ; ‘B. v. R Transparency International BIH, 2020: *Negative Stereotypes and Women’s Credibility*’ (1994) 2(2) *Feminist Legal Studies*; Halilović. M i Huhtanen.H , *Rod i pravosuđe: Implikacije roda u pravosuđu u BiH*, Atlantska inicijativa ,2014, ; Halilović.M i Huhtanen.H, *Rod i pravosuđe: Implikacije roda u pravosuđu u BiH*, Atlantska inicijativa, 2020, ;Sophia R. Moreau, *The Wrongs of Unequal Treatment*, 2004 “*Fairer Sex*” or *Purity Myth? Corruption, Gender, and Institutional Context*;Politics & Gender, *Priručnik za razmatranje krivičnog djela silovanja u sudskoj praksi u Bosni I Hercegovini*, Atlantska inicijativa, Sarajevo, BiH, 2019
 33. USAID *Projekat pravosuđe protiv korupcije*,2019
 34. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćeni tekst (“Službeni glasnik BiH” br. 32/10),
 35. Zakon o zabrani diskriminacije ("Službeni glasnik BiH", br. 59/09 i 66/16“)
 36. Willness et al. (2007)
 37. <https://www.transparency.org/en/publications/breaking-the-silence-around-sextortion>
 38. <https://www.transparency.org/en/publications/breaking-the-silence-around-sextortion>
 39. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-netherlands/1680997253>

40. <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=E5E451C2-A883-4518-B0ED-5AAAEBBCDD5AA>
41. <https://www.transparency.org/en/publications/globalcorruption-barometer-latin-america-and-the-caribbean-2019>
42. https://www.unodc.org/res/ji/import/guide/naming_shaming_ending_sextortion/naming_shaming_ending_sextortion.pdf
43. <http://media.cgo-cce.org/2013/06/17-Deklaracija-o-osnovnim-nacelimapravde-u-vezi-sa-zrtvama-krivicnih-djela-i-zloupotrebe-vlasti.pdf>
44. <https://rm.coe.int/16804dcae>
45. http://www.msb.gov.ba/anti_trafficking/dokumenti/prirucnici/?id=5318

Zahiragić Adisa, judge

Cantonal Court in Sarajevo

Ćatić Ena, BA

Faculty of law, University in Sarajevo

WOMEN AND CORRUPTION

Abstract: Our intention with this paper is to present and elaborate upon the term of sexual corruption (sextortion). Our primary goal is to inform the general public on the existence of sexual corruption, and to draw attention to its impact and prevalence in current society. It is fundamental to expand upon the term of gender equality, which serves both as an indicator and the crucial connecting aspect when discussing sextortion, given that sexual corruption disproportionately and significantly affects women more often than men - the former often being the victim, and latter being the perpetrator of the act. In this paper, we also showcase the distinction between sexual corruption, sexual abuse and violence. Certain examples of corruption may imply the abuse of power, which can be used to pressure the victim to commit sexual favors as a mean of corruption, or more specifically - sexual corruption. Our primary goal is to analyze women as both victims and perpetrators of sexual corruption. One of the vital points which must be improved upon when dealing with such issues are the judicial measures which the justice system of Bosnia and Herzegovina needs to make in order to reduce the influence of gender stereotypes and biases, when deciding on cases of corruption and organized crime at a high level. We are set to initiate proposals which can improve the legal framework and practice in Bosnia and Herzegovina on recognizing and defining sexual corruption as a criminal offense, and implementing preventive measures and proper sanctioning. Furthermore, it is fundamentally important to properly educate the public, and guide the judges and prosecutors of the courses of action which can be taken to raise awareness so that judicial officers can recognize forms of sexual corruption and properly sanction the perpetrators.

Key words: sexual corruption (sextortion), gender equality.